

Smakebiter fra Sosialt utsyn 1998

Mange lesere av Samfunnsspeilet er også aktuelle lesere av "Sosialt utsyn", Statistisk sentralbyrås omfattende publisering om levekårene. 1998-utgaven er nylig utkommet, og beskriver levekårene på midten av 1990-tallet og hvordan de har utviklet seg de 10-15 siste årene. Nedenfor gir vi noen utvalgte smakebiter fra publikasjonen, og håper de inspirerer til ytterligere lesning.

Ungdoms levekår: Ungdom sakker akterut økonomisk

Sett i forhold til situasjonen på midten av 1980-tallet har ungdoms inntektsnivå sunket, samtidig som eldre aldersgrupper har fått bedre økonomi. Dette skyldes både den økte arbeidsledigheten blant unge, og at flere unge er under utdanning.

Tabell 1 viser hvordan inntektene til ulike grupper av husholdninger utviklet seg i perioden 1986-1995. Tabellen viser utviklingen i inntekt pr. forbruksenhet. På denne måten er det tatt hensyn til at husholdninger av ulik størrelse og sammensetning ikke trenger like høy inntekt for å kunne unne seg det samme forbruket. Endringer i størrelsen og sammensetningen av husholdningene skulle dermed i prinsippet ikke påvirke tallene.

Tabell 1 viser at husholdningene i gjennomsnitt har fått økt sin inntekt i faste kroner med 4 prosent fra 1986 til 1995. For husholdninger med inntektstakere under 25 år har utviklingen gått i motsatt retning: Her har inntektene sunket med 18 prosent i perioden. De aldersgruppene som kommer best ut av denne sammenligningen, er de middelaldrende (45-54 år) og de yngste pensjonistene (67-79 år).

Noe av ungdommens svake inntektsutvikling skyldes at stadig flere er under utdanning, og at de mottar studielån som ikke blir registrert som inntekt. Mange studenter vil derfor ha et høyere forbruksnivå enn den registrerte inntekten gir rom for. Når stadig flere ungdommer studerer, vil dette, isolert sett, føre til at ungdoms gjennomsnittsinntekt går ned, uten at dette dermed fører til at deres økonomiske velferd reduseres i samme grad. Men selv om vi holder studenthusholdningene utenfor tallgrunnlaget i tabell 1, finner vi fremdeles en inntektsnedgang på 6 prosent for gruppen under 25 år, mens utviklingen for aldersgruppene over 34 år naturlig nok ikke påvirkes nevneverdig av at vi fjerner studenthusholdningene.

Inntektsstatistikken tyder altså på at ungdoms inntekter og økonomiske velferd er blitt redusert i perioden 1986-1995, mens andre grupper har opplevd en inntektsforbedring i samme perioden. Utgangspunktet var heller ikke det aller beste for ungdom. I 1986 utgjorde gjennomsnittlig inntekt etter skatt pr. forbruksenhet for husholdninger med hovedinntektstaker under 25 år tre firedeler (74 prosent) av gjennomsnittet for alle husholdninger. Ni år senere var denne andelen

Tabell 1: Utviklingen i inntekt etter skatt pr. forbruksenhet for husholdninger, etter hovedinntektstakerens alder. 1986-1995. 1986=100

	Alle	Under 25 år	25-34 år	35-44 år	45-54 år	55-66 år	67-79 år
1986	100	100	100	100	100	100	100
1987	104	111	103	102	108	101	103
1988	103	113	101	101	106	101	102
1989	101	93	99	100	102	103	103
1990	100	90	99	99	103	101	105
1991	104	96	100	99	107	103	110
1992	103	92	101	98	107	107	108
1993	105	91	100	101	109	109	109
1994	102	83	96	99	108	105	110
1995	104	82	97	101	110	107	116

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå

sunket til 58 prosent. Ser vi bort fra studenthusholdningene, var gjennomsnittet for de under 25 år da 97 600 kroner, eller 68 prosent av gjennomsnittet for alle husholdninger.

Det er ikke bare inntektsstatistikken som tyder på at ungdom har en dårligere økonomisk situasjon enn andre grupper, og at de har sakkert akterut i løpet av de senere årene. Levekårsundersøkelsene viser for eksempel at andelen lavtlønte har økt blant unge i alderen 16-24 år, mens andelen er redusert blant andre sysselsatte. Med lavtlønte menes sysselsatte som har en time-lønn som er under 85 prosent av gjennomsnittlig timefortjeneste i industrien, og i Levekårsundersøkelsen 1995 falt 81 prosent av de sysselsatte kvinnene i alderen 16-24 år inn under denne definisjonen. Blant menn i samme aldersgruppe var andelen lavtlønte 55 prosent. I Levekårsundersøkelsen 1980 ble 38 prosent av de sysselsatte unge mennene og 79 prosent av kvinnene regnet som lavtlønte.

Økningen i andelen som mottar sosialhjelp, har også vært betydelig større blant unge enn i resten av befolkningen. Snaut 10 prosent av befolkningen mellom 20 og 24 år mottok sosialhjelp i løpet av 1996. Ingen annen aldersgruppe har en høyere andel sosialhjelpsmottakere. Andelen med sosialhjelp har gått ned for alle grupper under 30 år siden 1993.

Befolkning: De fleste barn har gifte foreldre

For barna har den nye familie- og husholdningsstrukturen ført til at deres familieliv er preget av mange flere endringer enn tidligere. Fortsatt er det likevel slik at av om lag én million barn i alderen 0-17 år, lever to av tre sammen med gifte

foreldre, ytterligere en av ni lever sammen med samboende foreldre, en av seks lever sammen med enslig mor og bare en av seksti sammen med enslig far. Gruppen 'enslig mor' omfatter her også mødre som er samboende med en annen enn barnets far, se figur 1. I alt levde 79 prosent av de hjemmeboende barna sammen med begge sine foreldre, en andel som har sunket fra 83 prosent i 1986 og 81 prosent i 1991. 82 prosent av barna har søsken i familien.

Det er store aldersvariasjoner i dette mønsteret. Blant barn under ett år lever 53 prosent sammen med gifte foreldre og ytterligere 35 prosent med samboende foreldre. Andelen som lever med samboende foreldre, synker jo eldre barnet er. Det skyldes dels at mange av foreldrene gifter seg når barna blir eldre, og dels at samboerskap ikke har vært like utbredt blant foreldrene til de eldste barna. Bare vel 1 prosent

av 17-åringene har samboende foreldre. Nesten tre av fire hjemmeboende 17-åringer bor sammen med begge sine foreldre.

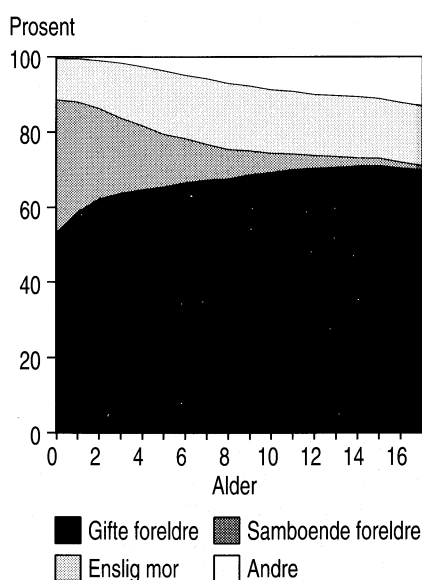
Andelen som lever sammen med gifte foreldre, har sunket ganske jevnt de siste tiårene, men denne familieformen er fortsatt den klart vanligste for barn i alle aldre. I årene som kommer vil nok andelen som bor sammen med begge foreldrene, fortsette å synke, fordi stadig flere barn vil oppleve at foreldrene skilles eller flytter fra hverandre.

Helse: Stadig flere nye krefttilfeller ...

Over 10 000 personer døde som følge av kreftsykdommer i 1995, mens nesten 20 000 nye krefttilfeller ble meldt til Kreftregisteret i 1995. Det har vært en økning i nye tilfeller av kreft både i antall og i aldersjustert rate over flere tiår. Antall nye krefttilfeller (aldersjustert rate) var i 1995 19 prosent høyere enn i 1980 for menn, og 14 prosent høyere for kvinner. I perioden 1990-1995 var økningen om lag 4 prosent både for menn og kvinner.

Kreftregisterets oversikt gjelder nye krefttilfeller fordelt etter hvor den første svulsten oppstod (primærsete), se tabell 2. Prostatakreft er den hyppigste kreftformen blant menn, mens kvinner rammes hyppigst av brystkreft. Kreft i tykk- og endetarm og lungekreft er også vanlige kreftsykdommer. Om lag 70 prosent av de registrerte krefttilfellene hos menn, og 60 prosent av tilfellene hos kvinner finner vi i aldersgruppen over 64 år. Hvert år registreres det omtrent 120 nye krefttilfeller blant barn under 15 år. Barn rammes oftest av kreft i hjernen og leukemi.

Figur 1: Barn 0-17 år, etter alder og familietype. 1997. Prosent

Kilde: Befolkningsstatistikk

Tabell 2: Nye tilfeller av kreft. Meldte tilfeller, etter primærsete¹ og kjønn. 1987, 1991 og 1995

	1987		1991		1995	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
I alt	8 766	8 119	9 605	8 989	10 226	9 637
Munnhulen og svelget	266	112	260	101	241	122
Fordøyelsesorganene og bukhinnen	2 259	2 100	2 431	2 205	2 405	2 345
Åndedretsorganene	1 274	418	1 321	551	1 390	618
Brystkjertelen og kjønnsorganene	1 967	3 097	2 270	3 466	2 553	3 357
Urinorganene	979	418	1 096	469	1 063	492
Andre organer eller uoppgitt sete	1 349	1 443	1 586	1 647	1 808	1 917
Lymfatiske og bloddannende organer	672	531	641	550	766	586

¹ Hvor den første svulsten oppstod
Kilde: Kreftregisteret

... men liten endring i kreft-dødeligheten på 1990-tallet

Nærmere ett av fire dødsfall i 1995 (23 prosent) skyldtes kreft. Når en tar hensyn til endringer i befolkningens alderssammensetning (standardisert dødelighet), har det vært ganske små endringer i dødeligheten av kreft siden begynnelsen på 1980-tallet. Den standardiserte dødeligheten var et par prosent høyere i 1994 enn i 1989.

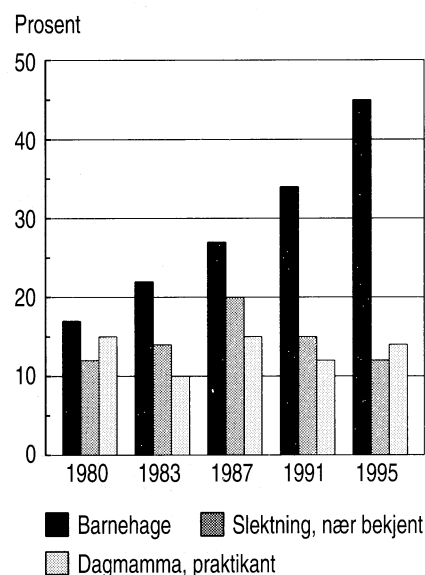
Omtrent en tredel av alle kreftdødsfall skyldes svulster i fordøyelsesorganene og bukhinnen. Blant menn var svulst i lunge, prostata, tykktarm og magesekk de vanligste årsaker til kreftdødsfall, mens det blant kvinner var ondartet svulst i brystkjertelen, tykktarm, lunge og bukspyttkjertelen. Kreft var årsak til mer enn halvparten av alle dødsfall blant kvinner i aldersgruppen 40-60 år, og først etter 70-årsalderen utgjør hjerte- og karsykdommer hyppigste dødsårsak blant kvinner. I første halvdel av 1990-årene var dødeligheten av kreft høyest i fylker på Sør- og Østlandet. Reduksjon i røykingen er den kjente enkeltfaktor som kan redusere dødeligheten av kreft.

Omsorg: Barnehagene: et stadig viktigere barnetilsynstilbud

Den økte yrkesaktiviteten blant kvinner med barn har ført til økt behov for ulike tilsynsordninger for barna. I 1995 hadde 60 prosent av alle husholdninger med små barn (0-6 år) en eller annen form for barnetilsyn utenfor familien (barnehageplass, dagmamma/praktikant eller slektninger/naboer/venner) for ett eller flere barn (Levekårsundersøkelsen 1995). På begynnelsen av 1980-tallet var det like vanlig at barna ble passet av dagmamma, av slektninger eller nære kjente som at de var i barnehagen, men i dag er barnehagen det dominerende barnetilsynstilbudet for familier med små barn (se figur 2). To av tre barn i alderen 3-5 år har plass i barnehage. I alderen 1-2 år gjelder det ett av tre. De fleste har heltidsplass. I kapittel 3 i Sosialt utsyn er veksten i barnehagetilbudet og fordelingen av barnehageplassene nærmere beskrevet.

En barnetilsynsordning der dagmamma, praktikant, slektning eller nær bekjent passer barnet, kan både være et alternativ og et supple-

Figur 2: Andel husholdninger med små barn (0-6 år), etter type barnetilsyn. 1980-1995. Prosent

¹ Noen husholdninger benytter mer enn én type ordning. Total andel husholdninger med barnetilsyn er derfor lavere enn summen av andelen som benytter de enkelte typene tilsynsordninger

Kilde: Levekårsundersøkelsene

ment til barnehageplass. Ca. 10 prosent av småbarnsfamiliene kombinerer ulike tilsynsformer. Andel småbarnsfamilier med barnetilsyn som benytter andre tilsynsordninger enn barnehage, er lavere i kommuner med lav barnehagedekning enn i kommuner med høy barnehagedekning (Levekårsundersøkelsen 1995).

Barnehagen er ikke bare en tilsynsordning, men også et pedagogisk tilbud. Både yrkespassive og yrkesaktive benytter seg av tilbudet. I 1995 hadde 30 prosent av de yrkespassive småbarnsmødrene og over 50 prosent av de yrkesaktive som arbeidet heltid, barn i barnehage. Blant enslige forsørgere er andelen med barnehageplass høy både blant yrkesaktive og ikke yrkesaktive,

henholdsvis 71 og 61 prosent ifølge Levekårsundersøkelsen 1995. Samtidig er mange yrkesaktive enslige forsørgere avhengig av privat uformelt barnetilsyn. 39 prosent av de yrkesaktive enslige forsørgerne med små barn benyttet seg av slektninger og nære kjente til regelmessig barnepass i 1995, mellom 10 og 20 prosent av de gifte eller samboende småbarnsmødrene.

Utdanning: Befolkningens utdanningsnivå

Siden 1986 har det skjedd en markert forbedring i utdanningsnivået. Mens drøyt 30 prosent av befolkningen 25-66 år hadde grunnskole som sin høyeste fullførte utdanning i 1986, var dette tallet vel 18 prosent i 1996. Samtidig økte andelen med utdanning på videregående nivå som sin høyeste utdanning fra om lag 48 prosent i 1986 til 53 prosent i 1996. Andelen med fullført utdanning fra universiteter og høyskoler økte fra 18 prosent til drøyt 25 prosent.

Flest høyt utdannede i Oslo

Det er store regionale forskjeller i utdanningsnivået. Både i 1986 og 1996 finner vi flest med høyere utdanning i Oslo. I 1996 hadde 33,7 prosent av befolkningen i Oslo utdanning fra universitet eller høyskole. Fylkene Hedmark og Oppland har de laveste andelen med bare 15,1 prosent. At utdanningsnivået i Oslo og Akershus er høyere enn ellers i landet, henger blant annet sammen med arbeidsmarkedet i Oslo-området. Oslo er også blant de fylkene som har hatt størst økning i andelen med høyere utdanning, sammen med Troms og Finnmark. I de to nordligste fylkene er andelen økt med vel 7 prosentpoeng siden 1986, mens økningen i Oslo er 10 prosentpoeng.

Yngre kvinner har nå høyere utdanning enn menn

I 1996 hadde nesten 20 prosent av kvinnene grunnskoleutdanning som sin høyeste fullførte utdanning, mens det tilsvarende tallet for

menn var om lag 17 prosent. Sammenlignet med 1986 har tallene endret seg betydelig for begge kjønnene. Da hadde drøyt 33 prosent av kvinnene utdanning på grunnskolenivå, mens 28 prosent av mennene hadde tilsvarende utdanning. Det bedre utdanningsnivået i perioden gir seg sterkest utslag når vi ser på andelen som har høyere utdanning. I 1986 hadde henholdsvis 20 og 16 prosent av menn og kvinner høyere utdanning. I 1996 var andelen 25 prosent for både menn og kvinner. Forskjellen mellom kjønnene når det gjelder høyere utdanning, har med andre ord blitt borte. Som vi tidligere var inne på, velger nesten 70 prosent av jentene studieretning for allmenne fag, som er inngangsbilletten til høyere utdanning. Og i dag har kvinner i alderen 25-39 år oftere høyere utdanning enn menn. Mye tyder på at vi i framtiden igjen vil få økende forskjeller i utdanningsnivå mellom menn og kvinner, men nå med motsatt fortegn i forhold til tidligere.

Arbeid: Småbarnsmødres yrkesaktivitet øker fortsatt

Det var blant kvinner i alderen 25-34 år at yrkesaktiviteten økte mest fra 1980 til 1996. Denne utviklingen gjenspeiles også i tallene for gifte og samboende kvinner med små barn (tabell 4). For dem med yngste barn under tre år steg yrkesfrekvensen med 27 prosentpoeng i denne perioden (til 74). For dem med yngste barn i alderen tre til seks år steg yrkesprosenten med 22 prosentpoeng (til 79). Selv om mødres yrkesaktivitet fortsatt øker med alderen på barna, er forskjellene gradvis blitt mindre. Ettbarnsmødre er oftere yrkesaktive enn kvinner med flere barn under 16 år, men her har det skjedd en betydelig tilnærming, særlig etter 1990.

Tabell 3: Personer 25-66 år, etter alder, kjønn og høyeste fullførte utdanning. 1. oktober 1996. Prosent

	Alder					
	I alt	25-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-66 år
Begge kjønn	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Grunnskolenivå	18,4	7,3	9,8	17,4	27,4	41,4
Videregående skole-nivå	53,0	58,2	58,0	52,5	48,3	42,3
Universitets- og høyskolenivå	25,2	30,3	27,8	27,0	21,5	14,0
Ingen utdanning eller uoppgitt	3,5	4,1	4,3	3,1	2,9	2,3
Menn	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Grunnskolenivå	17,3	7,7	10,6	16,5	24,8	37,0
Videregående skole-nivå	53,8	61,4	59,3	52,3	47,8	43,2
Universitets- og høyskolenivå	25,4	27,2	25,7	27,9	24,4	17,4
Ingen utdanning eller uoppgitt	3,5	3,7	4,4	3,3	3,0	2,4
Kvinner	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Grunnskolenivå	19,5	6,8	9,1	18,3	30,0	45,4
Videregående skole-nivå	52,1	54,9	56,7	52,7	48,7	41,5
Universitets- og høyskolenivå	25,0	33,6	30,0	26,0	18,5	10,9
Ingen utdanning eller uoppgitt	3,4	4,6	4,2	3,0	2,8	2,1

Kilde: Utdanningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå

Tabell 4: Andel yrkesaktive blant gifte/samboende kvinner med barn under 16 år, etter antall barn og alder på yngste barn. 1996. Prosent

	Yngste barns alder				
	I alt	0-2 år	3-6 år	7-10 år	11-15 år
Gifte/samboende kvinner med barn under 16 år i alt	80	74	79	85	86
1 barn	83	78	79	84	86
2 barn	81	76	81	86	87
3 barn eller flere	73	63	78	83	:

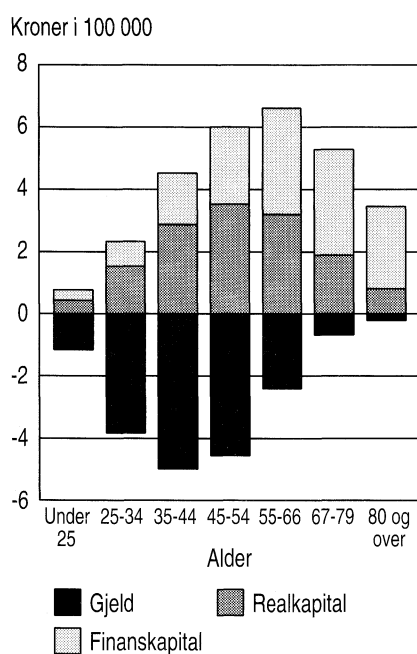
Kilde: Arbeidskraftundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå

Kvinner som er unge i dag, satser i langt større grad på høyere utdanning med en etterfølgende yrkeskarriere enn unge kvinner gjorde for et tiår eller to siden. Utviklingen må også forstås på bakgrunn av kvinners ønske og krav om likestilling i samfunns- og familieliv. I de siste tiår er det da også blitt en jevnere fordeling av husarbeidet mellom kvinner og menn (Kitterød og Roalsø 1996). Fedre tar mer del i den daglige omsorgen for barna enn tilfellet var i tidligere generasjoner. Barnehagedekningen er samtidig blitt bedre, og etter hvert er det også opprettet fritidsordninger for barn i småskolen. Dessuten er permisjonsrettighetene i forbindelse med barneomsorg blitt sterkt utvidet. Det gjør det, i større grad enn før, mulig for mødre å beholde tilknytningen til arbeidsmarkedet mens de er hjemme med små barn. I dag er det få kvinner som sier opp stillingen sin i denne fasen.

Inntekt og forbruk: Formuen er stadig skjevare fordelt

Den halvparten av husholdningene som hadde lavest brutto finanskapital, disponerte bare 4 prosent av den totale brutto finanskapitalen som husholdningene samlet disponerte i 1995. De 10 prosent av husholdningene som hadde høyest brutto finanskapital, disponerte nesten 60 prosent av denne verdien. I 1986 var fordelingen noe jev-

Figur 3: Formuesregnskap for husholdninger med ulik alder på hovedinntektstaker. 1995. Kroner

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsene

nere. De 50 prosent med lavest brutto finanskapital disponerte nærmere 6 prosent mot i overkant av 50 prosent for de 10 prosent med høyest brutto finanskapital.

Både brutto finanskapital, realkapital og gjeld varierer systematisk mellom yngre og eldre husholdninger. Størst gjeld hadde i 1995 hus-

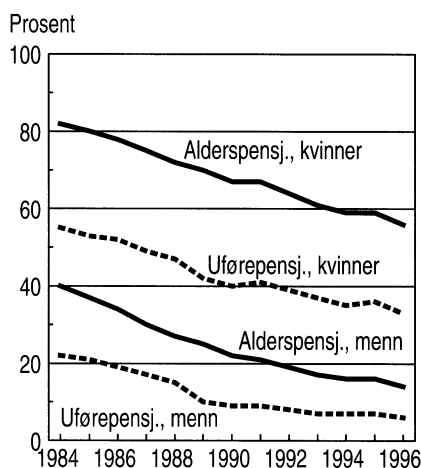
holdninger med hovedinntektstaker i alderen 35-44 år, snaut 500 000 kroner, mens de litt yngre og de litt eldre husholdninger hadde omtrent like stor gjeld. Brutto finanskapitalen øker med alderen opp til aldersgruppene 55-66 år og 67-79 år. Begge gruppene hadde om lag 340 000 kroner i brutto finanskapital i 1995. Først blant husholdninger med hovedinntektstaker 55-66 år er brutto finanskapitalen større enn gjelden. En må imidlertid ta hensyn til at brutto finanskapitalen er noe undervurdert, mens dette neppe er tilfellet med gjelden.

Netto finanskapitalen, det vil si brutto finanskapitalen fratrasket gjeld, har fra 1986 til 1995 særlig økt for eldre, både enslige og par, økningen var vel 80 000 kroner (til 207 000 kroner for enslige eldre og 317 000 kroner for eldre par). Netto finanskapitalen ble i samme periode redusert særlig for middelaldrende, både enslige og par uten barn. Reduksjonen var henholdsvis 60 000 og 130 000 kroner (til 3 000 kroner og -81 000 kroner).

Sosial trygghet: Færre minstepensjonister - høyere pensjoner

Gjennomsnittlig alderspensjon omregnet til 1995-kroner har økt fra 61 500 kroner i 1984 til 81 000 kroner i 1996, en økning på 32 prosent. Økningen skyldes at det blir færre minstepensjonister og at tilleggs pensjonistene får høyere tilleggspensjon. De eldste pensjonistene med de laveste pensjonene faller fra, mens nye pensjonister med høyere pensjoner kommer til og trekker gjennomsnittet opp. Mens tre av fire eller 385 000 alderspensjonister hadde minstepensjon i 1980, var dette redusert til to av fem eller 245 000 i 1996. Da hadde 22 prosent eller 52 000 uførepensjonister og 14 prosent eller

Figur 4: Andel pensjonister med minstepensjon blant alders- og uførepensjonister. Menn og kvinner. 1984-1996. Prosent

Kilde: Rikstrygdeverket

4 400 etterlattepensjonister minstepensjon.

Gjennomsnittlig alderspensjon for kvinner økte med 16 prosent i perioden 1984-1996, mot 34 prosent for menn. Snart er det bare kvinner som er minstepensjonister (se figur 4). Den økte yrkesaktiviteten blant kvinnene har altså ikke resultert i at deres pensjoner har holdt tritt med mennenes. Da dagens pensjonister var yrkesaktive og la grunnlaget for sine pensjonsrettigheter, hadde fortsatt mange kvinner avbrudd i yrkeslivet og mange arbeidet deltid. Dette gjelder også mange av dem som blir pensjonert i dag. Dermed er det først og fremst mennene som hittil har nytt godt av reglene for beregning av tilleggspensjon.

Boforhold: Økende privat utleiemarked

En konsekvens av boligprisfallet i 1988 og stigende boligpriser fra 1993 synes også å være en betydelig økning i det private utleiemarkedet. De i utgangspunktet lave bruktboligprisene, og etter hvert

utsikten til økte priser, førte antakelig til at mange valgte å sitte med en ekstra bolig i påvente av et mer gunstig salg. I 1995 eide 10 prosent av husholdningene en ekstrabolig, 1 prosent eide to eller flere ekstraboliger. Dette var en liten økning fra 1988, da 8 prosent av husholdningene eide ekstrabolig. I 1995 utgjorde utleie av sokkelboliger og ekstraboliger om lag to tredeler av det totale antallet leieboliger. Fra 1988 til 1995 økte antallet leieboliger med 100 000 til 400 000. Nesten halvparten av denne veksten kan tilbakeføres til økt utleie av private ekstraboliger, dvs. fra private husholdninger som eier mer enn én bolig. Resten av veksten skyldes utleie av sokkelboliger. Veksten fant først og fremst sted gjennom en bedre utnyttelse av småhusmassen som var bygd tidligere (Nordvik 1996).

Denne situasjonen er trolig ganske konjunkturbestemt, og har sammenheng med det sterke prisfallet på boliger, som gjorde det lite fristende å selge, og med den begynnende prisoppgangen helt på slutten av perioden. I og med at profe-

Tabell 5: Sammensetningen av leieboligmarkedet. 1981, 1988 og 1995. 1 000 boliger

	1981	1988	1995
I alt	359	307	418
Sokkelbolig	54	45	109
Ekstrabolig inne i annen bolig	16	13	14
Annen ekstrabolig eid av private husholdninger	116	116	163
Privateid personalbolig	35	14	11
Offentlig eid personalbolig	16	17	22
Sosial utleie	42	51	56
Profesjonell utleie	67	45	41
Annet	4	6	1

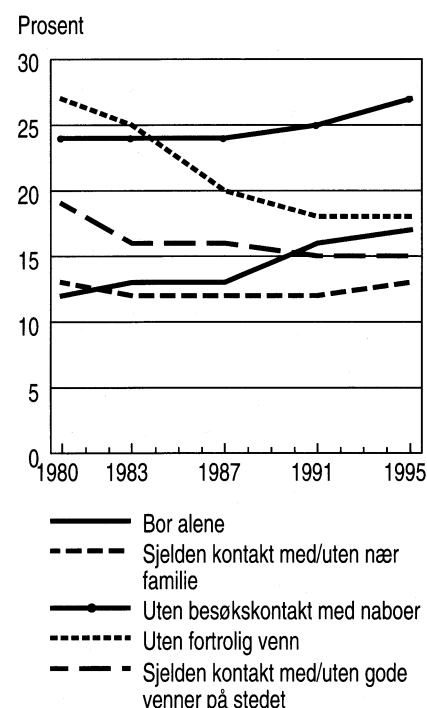
Kilde: Boforholdsundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå

sjonell utleie er svært begrenset (anslått til ca. 40 000 boliger i 1995 (Nordvik 1996)), kan en kanskje si at leiemarkedet er ganske ustabilt.

Sosial deltaking: Flere har gode og fortrolige venner

På tross av at flere bor alene og at færre har kontakt med mange naboer, har utviklingen i det sosiale kontaktmønsteret langt fra vært entydig negativ. Den mest påfallende endringen i positiv retning de siste 15 årene har vært økningen i andelen som oppgir at de har fortrolige venner utenom familien. Fortrolig venn er definert som "noen som står deg nær og som du kan snakke fortrolig med". Knappt en av fem, 18 prosent, hadde ingen fortrolig venn utenom familien i 1995, sammen-

Figur 5: Utvikling i andel aleneboende og i ulike former for svak sosial kontakt. Personer 16-79 år. 1980-1995. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsene

lignet med omkring en av fire, 27 prosent, på begynnelsen av 1980-tallet (figur 5).

I tillegg har det vært en svak, men jevn, nedgang i andelen som sier at de sjelden har kontakt med eller er helt uten "gode venner" på bostedet. Denne nedgangen skyldes nesten utelukkende en økning i kontakthyppheten. Både i 1980 og i 1995 var om lag en av ti helt uten gode venner på bostedet.

De fortrolige vennskapene synes å ha en betydelig grad av varighet. Vel 60 prosent av dem som hadde fortrolige venner, oppgav i 1995 at ett eller flere av disse vennskapene hadde vart i 10 år eller mer.

Stabil familiekontakt

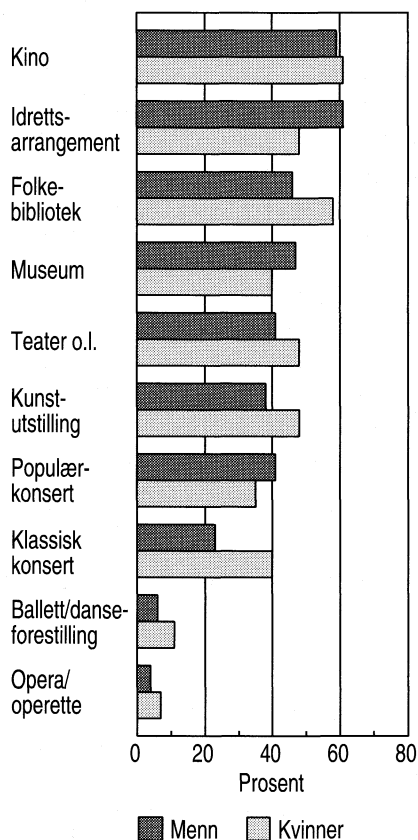
Familie regnes her som foreldre, søsken og egne barn 16 år og eldre. 13 prosent av befolkningen hadde i 1995 sjelden eller ingen kontakt med slike nære familiemedlemmer, omtrent like mange som i 1980, se figur 5. Som nevnt, er ikke alle former for familiekontakt (for eksempel kontakt med tanter, onkler og besteforeldre) tatt med, heller ikke telefon- og brevkontakt.

Lavere dødelighet har ført til at det er blitt gradvis flere som har foreldre i live. I 1973 hadde seks av ti i den voksne befolkningen foreldre i live, i 1995 sju av ti. Kontakten med barn som har flyttet hjemmefra er blitt litt hyppigere, mens kontakten med søsken har vært så godt som uforandret (Noack og Barstad 1994).

Fritid og kultur: Kvinner ivrige kulturbrukere

Barn og ungdom er gjennomgående ivrigere brukere av kulturtilbud enn de voksne og de går ofte på kino, museer, bibliotek og ballettforestillinger. Barn går også oftest på

Figur 6: Andel menn og kvinner som har benyttet ulike kulturtilbud siste 12 måneder. 1997. Prosent

Kilde: Kultur- og mediebruksundersøkelsen 1997

idrettsarrangement. Populærkonserterne er i særlig grad et tilbud som de unge benytter seg av.

Jevnt over benytter kvinner de ulike kulturtilbudene oftere enn menn. Dette gjelder teater/musikal/revy, klassisk konsert, kunstutstilling og folkebibliotek. Andelen som går på kino, opera, populærkonserter og museum er nesten like stor blant begge kjønn, mens menn oftest går på idrettsarrangement, se figur 6.

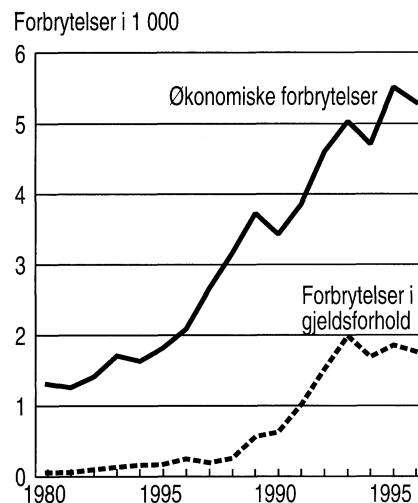
Folk med høy utdanning bruker de fleste kulturtilbudene mer enn de med lav utdanning. Mens det i be-

folkningen som helhet var 44 prosent som hadde vært på teater, musikal eller lignende kulturtilbud siste 12 måneder i 1997, var andelen 65 prosent blant dem med universitets- eller høyskoleutdanning. 43 prosent av hele befolkningen hadde vært på kunstutstilling, blant de høyt utdannede var andelen 69 prosent. Slike forskjeller kan både skyldes økt interesse gjennom sosialisering i løpet av utdanningen, og at folk med høyere utdanning i større grad bor i områder med et bredt kulturtilbud.

Kriminalitet: Økonomisk kriminalitet: økt oppmerksomhet

Økonomisk kriminalitet er kriminalitet begått i tilknytning til økonomisk virksomhet som i seg selv er, eller forutsettes å være, lovlig (se for eksempel St.meld. nr. 23). Oppmerksomheten mot denne typen kriminalitet er blitt skjerpet, ikke minst på grunn av en markant økning av politiets arbeidsmengde i slike saker under de økonomiske

Figur 7: Ferdig etterforskede økonomiske forbrytelser og forbrytelser i gjeldsforhold. 1981-1996

Kilde: Kriminalstatistikk

nedgangstidene i siste halvdel av 1980-årene. Det avhenger i stor grad av ressurser og kapasitet hos det offentlige kontrollapparatet om økonomisk kriminalitet skal bli oppdaget, anmeldt og etterforsket. Arbeidet med bevismaterialet i forbindelse med slike lovbrudd kan være svært komplisert og krevende.

I 1989 ble politiet rustet opp ved at den spesialiserte etterforskningsetaten Økokrim ble etablert. Stortingsmelding nr. 23, 1991-1992 utpekte økonomisk kriminalitet som et "særlig satsningsområde". Økt oppmerksomhet og større kunnskap om økonomisk kriminalitet kan, sammen med større kompetanse og mer ressurser hos politiet, ha bidratt til den store økningen i antall etterforskede saker i perioden 1980-1996. Det skjedde en firedobling fra 1 300 etterforskede forbrytelser i 1980 til 5 300 i 1996. Med unntak av noen få år, har økningen vært jevn og markert i hele perioden. Økningen gjaldt i begynnelsen av perioden først og fremst forbrytelser i gjeldsforhold, ofte kalt "konkurskriminalitet" (se figur 7). Etter 1993 gjelder økningen først og fremst forbrytelser mot ligningsloven og lov om merverdiavgift.

Kapitlet om ungdoms levekår er skrevet av Kari-Mette Roalsø og Dag Ellingsen, kapitlet om befolkning av Lars Østby og Halvard Skiri, kapitlet om helse av Jorun Ramm, Finn Gjertsen, Anne Mundal, Merete Thonstad og Jon Erik Finnvold, kapitlet om omsorg av Åsne Vigran, kapitlet om utdanning av Per Morten Holt og Thorstein Ouren, kapitlet om arbeid av Tor Petter Bø og Jan Lyngstad, kapitlet om inntekt og forbruk av Ingrid Melby og Eiliv Mørk, kapitlet om sosial trygghet av Eva Birke-land og Åne Osmunddalen, kapitlet om boforhold av Arne S. Andersen, kapitlet om sosial deltaking av

Anders Barstad, kapitlet om fritid og kultur av Odd Frank Vaage, og kapitlet om kriminalitet er skrevet av Ulla Haslund.

Litteratur

Kitterød, Ragni Hege og Kari-Mette Roalsø (1996): Arbeidstid og arbeidstidsønsker blant foreldre, *Samfunnsspeilet* 1996, 1, Statistisk sentralbyrå, 12-23.

Nordvik, Viggo (1996): Mot et mer ustabilt leiemarked? *Samfunnsspeilet* 1996, 4, Statistisk sentralbyrå, 15-18.

Noack, Turid og Anders Barstad (1994): Søskenrelasjoner: Fortsatt vanlig med mange søsken og hyppig kontakt, *Samfunnsspeilet* 1994, 1, Statistisk sentralbyrå, 40-44.

St.meld. nr. 23 (1991-1992): *Om bekjempelse av kriminalitet*, Justisdepartementet.